

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Θά ήθελα νά διευκρινίσω ὅτι δέν εἶμαι συνταγματολόγος, καί νά ζητήσω τήν ἐπιείκειά σας γιά τήν τυχόν χρησιμοποίηση ἀδοκίμων νομικῶν ὄρων στήν εἰσήγησή μου αὐτή.

Κοιτάζοντας τό κυβερνητικό σχέδιο Συντάγματος προσπάθησα νά ἐντοπίσω τίς βασικές διατάξεις πού ἀναφέρονται στήν ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας. Ὑστερα ἀπό πρόχειρη μελέτη αὐτῶν τῶν διατάξεων, πρόχειρη γιατί δέν εἶχα χρόνο γιά ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα, προσπάθησα νά ἀπαντήσω στά ἐξῆς τρία θεμελιώδη ἐρωτήματα:

1. Ποιά μορφή ὀργάνωσης τῆς οἰκονομίας φαίνεται νά δέχεται τό σχέδιο Συντάγματος.

2. Ἄν ἡ ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας πού προβλέπει τό σχέδιο Συντάγματος ἀμβλύνει τίς κοινωνικές ἀντιθέσεις πού ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπό τή διάσταση μεταξύ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἔτσι ὅπως ἀναπτύχθηκαν στήν Ἑλλάδα κυρίως κατά τή μεταπολεμική περίοδο, καί τῶν δοσμένων στή χώρα μας σχέσεων παραγωγῆς.

3. Ἄν οἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος εἶναι ἐλαστικές στό βαθμό πού χρειάζεται γιά νά προσαρμόζεται τό ὀργανωτικό πλαίσιο τῆς οἰκονομίας καί οἱ σχέσεις παραγωγῆς στήν ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων.

Οἱ βασικές διατάξεις τοῦ σχεδίου Συντάγματος πού ἀναφέρονται στήν ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας εἶναι οἱ παρακάτω. Τίς ἀναφέρω:

α) Ἡ διάταξη τοῦ ἀρθροῦ 17 παρ. 1, πού ὀρίζει ὅτι «ἡ ἰδιοκτησία τελεῖ ὑπό τήν προστασία τοῦ κράτους».

β) Ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 26 παρ. 2, πού ἀναγνωρίζει τήν ἰδιωτική πρωτοβουλία σάν φορέα οἰκονομικῆς δράσης.

γ) Ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 108 σέ συνδυασμό μέ τή διάταξη τοῦ ἄρθρου 26 παρ. 4, πού κατοχυρώνει τήν προστασία καί τά προνόμια τῶν ξένων ἐπενδύσεων καί

δ) Ἡ διάταξη τοῦ ἄρθρου 26 παρ. 4, πού καθιερώνει τήν ἐξαγορά ἀπό τό κράτος ἢ τήν ἀναγκαστική συμμετοχή του σέ ἐπιχειρήσεις πού ἔχουν μονοπωλιακό χαρακτήρα ἢ πού εἶναι ζωτικῆς σημασίας γιά τήν ἀξιοποίηση τῶν πηγῶν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου.

Ἀπό τό ἄρθρο 26, πού ἀναφέρει ρητά τήν ἰδιωτική πρωτοβουλία, σέ συνδυασμό μέ τό ἄρθρο 17, πού κατοχυρώνει τήν ἀτομική ἰδιοκτησία, βγάζει κανεῖς τό συμπέρασμα ὅτι τό Σύνταγμα φαίνεται νά δέχεται μιά τέτοια ὀργάνωση τῆς οἰκονομίας στήν ὁποία βασικοί φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς δράσης εἶναι οἱ ἰδιῶτες, οἱ ὁποῖοι μέ τά μέσα παραγωγῆς πού κατέχουν ἀποφασίζουν γιά τό τί, πόσο καί πῶς θά παραχθεῖ μέσῳ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς. Μέ ἄλλα λόγια, τό Σύνταγμα καθιερώνει τό σύστημα τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρηματικῆς δράσης στήν ἀγορά. Τό ἐρώτημα ὅμως πού μπαίνει ἐδῶ εἶναι ποιά μορφή ἀγορᾶς ἐννοεῖ τό Σύνταγμα. Γιά νά βγάλουμε κάποιο συμπέρασμα πάνω σ' αὐτό, θά πρέπει νά κοιτάξουμε προσεκτικά τή διάταξη τοῦ Συντάγματος πού ἀναφέρεται στήν ἰδιοκτησία.

Τό Σύνταγμα ἀντιλαμβάνεται τήν ἰδιοκτησία σάν ἓνα νομικό δικαίωμα ἐπί πραγμάτων. Ἀλλά τά νομικά χαρακτηριστικά τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι τά ἴδια σ' ὅλες τίς περιπτώσεις. Ἄν ὅμως ἐξετάσει κανεῖς τήν ἰδιοκτησία ἀπό οἰκονομική καί ὄχι ἀπό νομική ἄποψη, θά δεῖ ὅτι διαφέρει ἀπό ἰδιοκτητή σέ ἰδιοκτητή ἀνάλογα μέ τό μέγεθος καί τή μορφή της. Ἡ ἰδιοκτησία δέν χαρίζει στό μικροαγρότη, στό μικροβιοτέχνη ἢ στόν ἐργάτη πού κατέχει ἓνα διαμέρισμα τήν ἴδια οἰκονομική δύναμη πού δίνει στό βιομήχανο, στό γαιοκτήμονα ἢ στό μεγάλο κεφαλαιούχο. Τό Σύνταγμα δέν ἀντιμετωπίζει τίς διάφορες μορφές καί μεγέθη ἰδιοκτησίας ἀνάλογα μέ τήν οἰκονομική δύναμη πού δίνει στόν ἰδιοκτήτη της.

Ξεκινώντας ἀπό τήν ὑπόθεση, ὅτι πρόθεση τοῦ συνταγματικοῦ νομοθέτη εἶναι νά θέτει διατάξεις πού νά διασφαλίζουν ἰσότητα μεταξύ τῶν πολιτῶν, γεννᾶται τό ἐρώτημα γιατί στή προκειμένη περίπτωση δέν προχωρεῖ σέ διαφοροποιημένη ἀντιμετώπιση τῆς ἰδιοκτησίας; Ἡ μόνη ἐξήγηση πού θά μπορούσε νά δοθεῖ ἐδῶ εἶναι ὅτι τό σχέδιο Συντάγματος ὑποθέτει σάν βασικό ὀργανωτικό πλαίσιο τῆς ἀγορᾶς τόν τέλειο ἀνταγωνισμό.

Πράγματι, στό τέλειο ἀνταγωνισμό ἡ ἰδιοκτησία δίνει στούς παραγω-

γούς τήν ἴδια ἢ σχεδόν τήν ἴδια δύναμη. Τοῦτο γιατί στόν τέλειο ἀνταγωνισμό ὑπάρχει μεγάλος ἀριθμός παραγωγῶν, καθένας ἀπό τούς ὁποίους ἔχει τήν ἴδια ἢ περίπου τήν ἴδια ποσότητα μέσων παραγωγῆς, πού εἶναι τόσο μικρή γιά τόν καθένα, ὥστε νά μή δίνει σέ κανένα ξεχωριστή οικονομική δύναμη γιά νά κυριαρχεῖ στήν ἀγορά καί νά ρυθμίζει ὅπως θέλει αὐτός τούς μισθούς ἢ τίς τιμές τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλά τό πρότυπο τοῦ τέλειου ἀνταγωνισμοῦ πάνω στό ὁποῖο φαίνεται νά στηρίζεται τό Σύνταγμα δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τή σημερινή οικονομική πραγματικότητα. Ἴσως νά ἴσχυσε σέ κάποια φάση τῆς προβιομηχανικῆς περιόδου καί νά ὑπῆρξε γιά ἀρκετό καιρό στή φαντασία πολλῶν ἀπό τούς κλασικούς καί νεοκλασικούς οικονομολόγους.

Τό ὀργανωτικό πλαίσιο τῆς οἰκονομίας ὅπως συνάγεται ἀπό τίς πύ πάνω διατάξεις τοῦ Συντάγματος δέν ἔχει σχέση καί μέ τήν ἑλληνική οἰκονομική πραγματικότητα. Ἄς πάρουμε τούς δύο βασικούς τομεῖς τῆς οἰκονομίας: Τόν ἀγροτικό καί τόν βιομηχανικό.

Στόν ἀγροτικό τομέα ἀπασχολεῖται ὁ μισός περίπου πληθυσμός. Τό 90% τῶν ἀγροτῶν εἶναι μικροῖδιοκτῆτες καί, ἀπό τήν πλευρά τῆς παραγωγῆς καί προσφοράς τῶν προϊόντων τους, θά ἔλεγε κανεῖς ὅτι ἐπικρατοῦν τά χαρακτηριστικά τοῦ τέλειου ἀνταγωνισμοῦ. Ἡ ἀγροτική μικροῖδιοκτησία δέν δίνει καμιά οικονομική δύναμη στόν ἀγρότη. Ὁ ἀγρότης ἀπλῶς χρησιμοποιεῖ τό κομμάτι γῆς πού διαθέτει γιά τήν ἀξιοποίηση τῆς προσωπικῆς του δουλειᾶς. Στίς ἀνταλλακτικές ὅμως σχέσεις τοῦ ἀγρότη, τόσο στή φάση τῆς προμήθειας τῶν καλλιεργητικῶν μέσων, μηχανημάτων, λιπασμάτων, σπόρων, φαρμάκων κλπ., ὅσο καί στή φάση τῆς διάθεσης τοῦ ἀγροτικοῦ προϊόντος, ὁ τέλειος ἀνταγωνισμός ἢ κάποια ἀτελής μορφή ἀνταγωνισμοῦ δέν λειτουργεῖ.

Στή φάση τῆς προμήθειας τῶν καλλιεργητικῶν μέσων καί ὑλικῶν ὁ ἀγρότης βρίσκεται ἀντιμέτωπος μέ τά μονοπώλια πού καθορίζουν τόσο ὑψηλές τιμές γιά τά καλλιεργητικά μηχανήματα, λιπάσματα, φυτοφάρμακα κλπ., ὥστε νά ἀποσποῦν ἕνα μέρος ἀπό τήν ἀξία τῆς δουλειᾶς τοῦ ἀγρότη.

Στή φάση τῆς διάθεσης τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, ὁ ἀγρότης βρίσκεται ἀντιμέτωπος μέ τόν μονοφωνιτή πού μέ τήν οικονομική δύναμη πού διαθέτει εἶναι σέ θέση νά ἀγοράζει τά ἀγροτικά προϊόντα σέ χαμηλή τιμή, νά τά διαθέτει στήν ἀγορά σέ πολύ ὑψηλές τιμές καί νά πραγματοποιεῖ μεγάλα περιθώρια κέρδους ἀποσπώντας καί αὐτός, μ' αὐτό τόν τρόπο, ἕνα μέρος ἀπό τήν ἀξία τῆς δουλειᾶς τοῦ ἀγρότη.

Ἔτσι καί στίς δύο φάσεις ἀνταλλαγῆς, ὁ ἀγρότης γίνεται ἀντικείμενο

έκμετάλλευσης τῶν μονοπωλίων. Τή σοβαρή αὐτή οικονομική αντίθεση ἀγνοεῖ σχεδόν ἐντελῶς τό Σύνταγμα. Δέν προβλέπει διατάξεις πού νά προωθοῦν τή δημιουργία προμηθευτικῶν καί καλλιεργητικῶν συνεταιρισμῶν καθώς καί συνεταιρισμῶν ἢ κρατικῶν ὀργανισμῶν διάθεσης τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, ὥστε νά ἀμβλύνει τή σοβαρή αὐτή κοινωνική αντίθεση.

Στόν τομέα τῆς βιομηχανίας οἱ ἀντιθέσεις εἶναι τό ἴδιο ἔντονες. Στούς περισσότερους τομεῖς, καί κυρίως στούς τομεῖς ὑψηλῆς τεχνολογίας, τά μέσα παραγωγῆς συγκεντρώνονται σέ λίγα μεγάλα μονοπωλιακά συγκροτήματα, τά ὁποῖα ἐλέγχουν τήν ἀγορά καί ἔχουν ἀποκτήσει τέτοια οικονομική δύναμη ὥστε νά ἀποφασίζουν σχεδόν κυριαρχικά γιά τό τί, πόσο καί πῶς θά παραχθεῖ. Ἔτσι οἱ κρίσιμες ἐπιλογές γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς χώρας, τήν ποιότητα τῆς οικονομικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ καί τήν κατανομή τοῦ εἰσοδήματος ἐξαρτῶνται κατά βάση ἀπό τίς ἀποφάσεις τῶν μονοπωλιακῶν ἐπιχειρήσεων καί ὄχι τόσο ἀπό τή λαϊκή συμμετοχή στίς πολιτικές διαδικασίες.

Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μονοπωλίων στή χώρα μας ἄρχισε νά γίνεται αἰσθητή ἀπό τίς ἀρχές τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, ὅταν ἡ πολιτική ἐξουσία ἀνοιξε τίς πόρτες στό ξένο ἐκμεταλλευτικό κεφάλαιο, στό ὁποῖο μάλιστα παραχώρησε μέ νόμο συνταγματικῆς ἰσχύος προνόμια καί εὐνοίες. Ὁ οικονομικός ἔλεγχος τῶν ξένων μονοπωλίων ἔφτασε τό 80-90% σέ ὀρισμένους κλάδους ὑψηλῆς τεχνολογίας καί στό 40-50% στούς ὑπόλοιπους κλάδους τῆς βιομηχανίας.

Τά μονοπώλια μέ τήν τεράστια συγκέντρωση κεφαλαίων πού ἔχουν, διαθέτουν τή δύναμη νά ὀρίζουν τούς μισθοῦς σέ χαμηλότερα επίπεδα ἀπ' ὅ,τι θά διαμορφώνονταν κάτω ἀπό συνθήκες ἀνταγωνισμοῦ. Ἐξάλλου ἔχουν τή δύναμη νά καθορίζουν τίς τιμές τῶν προϊόντων τους σέ επίπεδα σημαντικά ὑψηλότερα ἀπό ἐκεῖνα πού θά διαμορφώνονταν κάτω ἀπό ἀνταγωνιστικές συνθήκες, προκαλώντας μ' αὐτό τόν πληθωρισμό κόστους πού τείνει νά γίνεῖ μόνιμη πληγή τῆς οικονομίας.

Τέλος, τά μονοπώλια ἔχουν ἀποκτήσει τέτοια δύναμη, ὥστε νά ἀσκοῦν πίεση στήν πολιτική ἐξουσία —πράγμα πού συνέβαινε συχνά στό παρελθόν— γιά ὀλοένα μεγαλύτερες φορολογικές παραχωρήσεις καί προνόμια, γιά εὐνοϊκή χρηματοδότησή τους καί γιά κατασκευή ἀπό τό ἴδιο τό δημόσιο ἔργων ὑποδομῆς πού ἐξυπηρετοῦν τίς ἐπιχειρήσεις τους, ρίχνοντας ἔτσι ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ κόστους παραγωγῆς τους, μέσω τῆς φορολογίας, στίς πλάτες τῶν μεγάλων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ διατήρηση τέτοιων παραγωγικῶν σχέσεων στήν οικονομία ὀξύνει

σημαντικά τις αντιθέσεις μεταξύ αγροτών, εργατών και μικροαστών από τη μιά μεριά και μονοπωλιακών συγκροτημάτων από την άλλη. Χαρακτηριστική ένδειξη των κοινωνικών αυτών αντιθέσεων είναι η έντονη ανισότητα που υπάρχει στη διανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα. Από μια έρευνα που είχα την ευκαιρία να κάνω στη φυλακή¹, προκύπτει ότι στα τέλη της δεκαετίας του 1960, τό 40% του πληθυσμού που ανήκει στις κατώτερες εισοδηματικές τάξεις έπαιρνε μόνο τό 9,5% του έθνικού εισοδήματος, τό έπόμενο 43% του πληθυσμού που ανήκει στις μεσαίες τάξεις έπαιρνε τό 32,5%, ενώ τό 37% του πληθυσμού που περιλαμβάνει τις πλούσιες τάξεις ένέμετο τό 58% του έθνικού εισοδήματος. Από την ίδια έρευνα προκύπτει ότι τό συνολικό φορολογικό βάρος που έπεφτε στις πλάτες των κατώτερων εισοδηματικών τάξεων έφτανε τό 32%, των μεσαίων τάξεων ήταν 22% και των ανώτερων μόνο 25%. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στη διάρκεια της δικτατορίας οι ανισότητες αυτές, και έπομένως οι κοινωνικές αντιθέσεις, έγιναν πιο έντονες.

Η παραπάνω ανάλυση μάς βοηθάει να δώσουμε απάντηση στο δεύτερο ερώτημα που θέσαμε στην αρχή: Τό σχέδιο Συντάγματος ξεκινώντας από την έννοια της ιδιοκτησίας της προβιομηχανικής περιόδου που στηρίζεται στην υπόθεση του τέλειου ανταγωνισμού, αγνοεί τη βασική αντίθεση μεταξύ μονοπωλίων και εργαζομένων. Τό οργανωτικό πλαίσιο που φαίνεται να δέχεται δέν αμβλύνει τις κοινωνικές αντιθέσεις που δημιουργήθηκαν από τις παραγωγικές δυνάμεις, έτσι όπως αναπτύχθηκαν στη μεταπολεμική κυρίως περίοδο.

Υπάρχει βέβαια τό άρθρο 26 παρ. 4 του Συντάγματος, που θέτει σαν σκοπό τον έλεγχο της πολιτείας πάνω σε μονοπωλιακές επιχειρήσεις ζωτικής σημασίας για την έθνική οικονομία. Τό άρθρο τουτο έπιτρέπει στον κοινό νομοθέτη να χρησιμοποιεί δυό μέτρα γι' αυτό τον έλεγχο: Την εξαγορά της επιχείρησης ή την αναγκαστική συμμετοχή του κράτους σ' αυτή. Η διάταξη όμως του άρθρου αυτού χάνει σχεδόν έντελώς τό ουσιαστικό της περιεχόμενο αν λάβει κανείς υπόψη του τά παρακάτω:

1. Έξαιρεί ρητά τις ξένες επιχειρήσεις από τά μέτρα αυτά (άρθρο 26 παρ. 4). Αντίθετα, τό άρθρο 108 κατοχυρώνει συνταγματικά τό προνομιακό καθεστώς των ξένων μονοπωλιακών επιχειρήσεων στη χώρα. Ανα-

1. «The Distribution of Tax Burden by Income Groups in Greece», εις *Economic Journal*, June 1973, vol. 83.

γνωρίζονται και κατοχυρώνονται γι' αυτές όλα τα προνόμια που εξασφάλισαν στη διάρκεια της δικτατορίας. Νομιμοποιούνται όλες οι παραχωρήσεις που τους έχουν δοθεί. Μάλιστα το άρθρο 108 φτάνει μέχρι του σημείου να ορίζει ότι κάθε τροποποίηση του νόμου για την προστασία των ξένων κεφαλαίων δεν μπορεί παρά να παρέχει «μείζονα» προστασία σ' αυτά. Αν λάβει κανείς υπόψη του ότι η ανάπτυξη των μονοπωλίων στη χώρα άρχισε με την είσβολή ξένων κεφαλαίων, εύκολα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι διατάξεις αυτές του Συντάγματος δημιουργούν προϋποθέσεις όξυνσης των κοινωνικών αντιθέσεων στο μέλλον.

2. Όσον αφορά το μέτρο της εξαγοράς μονοπωλιακών επιχειρήσεων, η χώρα μας έχει πικρή πείρα από την εφαρμογή του στο παρελθόν. Στις λίγες περιπτώσεις που εφαρμόστηκε το μέτρο αυτό, οι επιχειρήσεις με την πίεση που ασκούσαν στην πολιτική εξουσία και στους παράγοντες της διοίκησης κατώρθωναν να εξασφαλίζουν αποζημιώσεις σημαντικά μεγαλύτερες από τον αξία των περιουσιακών τους στοιχείων.

3. Αναφορικά, τέλος, με το μέτρο της συμμετοχής του κράτους στις μονοπωλιακές επιχειρήσεις που προβλέπει το Σύνταγμα, τουτό θα ήταν πράγματι αποτελεσματικό αν το Σύνταγμα κατοχύρωνε την πλειοψηφία στη συμμετοχή του κράτους στο κεφάλαιο της επιχείρησης. Όμως το σχέδιο Συντάγματος είναι άσαφές ως προς το ποσοστό συμμετοχής του κράτους. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι σκόπιμα αφήνεται αυτή η ασάφεια. Αν η συμμετοχή του κράτους στις μονοπωλιακές μονάδες είναι μικρή, η δύναμή τους θα εξακολουθεί να παραμένει ισχυρή και στην ουσία δεν αλλάζει τίποτα.

Τελειώνοντας θα ήθελα να κατασταλάξω σε όρισμένα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παραπάνω ανάλυση και να διατυπώσω μερικές σκέψεις:

Τό βασικό συμπέρασμα είναι ότι τό σχέδιο Συντάγματος προσπαθεί να επιβάλει στη χώρα ένα αναχρονιστικό σύστημα οικονομικής οργάνωσης, τό όποιο απ' τή μιά μεριά δεν αμβλύνει τίς κοινωνικές αντιθέσεις που υπάρχουν σήμερα στην ελληνική κοινωνία, και από τήν άλλη δεν αφήνει περιθώρια προσαρμογής του οργανωτικού πλαισίου και των σχέσεων παραγωγής στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων.

Φυσικά, δέ θα περίμενε κανείς από μιά συντηρητική κυβέρνηση να θεσπίσει συνταγματικά μιά σοσιαλιστική οργάνωση της οικονομίας που θα άλλαζε ριζικά τίς σχέσεις παραγωγής και θα εξάλειφε τίς κοινωνικές αντιθέσεις που υπάρχουν σήμερα στην ελληνική κοινωνία. Άλλά ακόμα

καί ένα συντηρητικό Σύνταγμα, όπως είναι τό κυβερνητικό σχέδιο, δέ θά πρέπει νά κατοχυρώνει κατά τρόπο άκαμπτο ένα δεδομένο σύστημα όργάνωσης καί νά παγιοποιεΐ μιά όρισμένη οικονομική καί κοινωνική δομή. Πρέπει νά αφήνει περιθώρια προσαρμογής ή καί άλλαγής του συστήματος οικονομικής όργάνωσης, όταν τουτο επιβάλλεται από τήν όξυνση τών κοινωνικών αντιθέσεων. Τό γερμανικό Σύνταγμα θά μπορούσε στήν προκειμένη περίπτωση νά αποτελέσει για τήν κυβέρνηση υπόδειγμα διασφάλισης ελάχιστων προϋποθέσεων προσαρμογής του όργανωτικού πλαισίου στις οικονομικές καί κοινωνικές εξελίξεις: Δύο βασικές διατάξεις πού θά μπορούσε νά πάρει ή κυβέρνηση γι' αυτόν τό σκοπό από τό γερμανικό Σύνταγμα είναι οί παρακάτω. Τίς αναφέρω:

1. Τό άρθρο 14. Οί διατάξεις του άρθρου αυτού προστατεύουν μέν τήν ιδιοκτησία, προσθέτουν όμως τά εξής σημαντικά: α) "Ότι «τό περιεχόμενον καί τά όρια τής ιδιοκτησίας καθορίζονται μέ νόμο» β) ότι «ή ιδιοκτησία δημιουργεΐ υποχρεώσεις» καί γ) ότι «ή χρήση τής ιδιοκτησίας πρέπει ταυτόχρονα νά εξυπηρετεΐ τήν ωφέλεια του κοινωνικού συνόλου». Τό γερμανικό Σύνταγμα δέν θεωρεΐ τήν ιδιοκτησία ούτε δικαίωμα άπόλυτο ούτε δικαίωμα προκαθορισμένο. Παρέχει τή δυνατότητα για άυστηρούς περιορισμούς της. Αντίθετα, τό ελληνικό κυβερνητικό σχέδιο παρουσιάζει τήν ιδιοκτησία σαν δικαίωμα «ιερό καί άπαραβίαστο». Προσθέτει, άπλως, κάτι πού είναι έντελώς αυτόνομη: "Ότι τά εκ τής ιδιοκτησίας δικαιώματα «δέν δύνανται νά ασκούνται εις βάρος του γενικού συμφέροντος».

2. Η δεύτερη διάταξη πού θά μπορούσε νά πάρει ή κυβέρνηση από τό γερμανικό Σύνταγμα είναι τό άρθρο 15: Τό άρθρο αυτό καθιερώνει τήν αρχή ότι «τό έδαφος, ό φυσικός πλούτος καί τά μέσα παραγωγής μπορούν νά κοινωνικοποιηθουν» μέ αποζημίωση πού καθορίζεται, άφου σταθμίζονται τά δίκαια συμφέροντα τής ολότητας καί τών ενδιαφερομένων. Μιά τέτοια διάταξη, αν περιληφθει στό σχέδιο του ελληνικού Συντάγματος, θά έδινε τή δυνατότητα νά κοινωνικοποιηθουν πολλά μονοπώλια πού έλέγχουν σήμερα τήν κατανομή τών παραγωγικών μέσων στή χώρα καθώς καί βασικοί πλουτοπαραγωγικοί πόροι, (μεταλλεία, πετρελαιοπηγές, τουριστικές περιοχές κ.λπ.), πού ή εκμετάλλευσή τους είναι κρίσιμης σημασίας για τήν οικονομική ανάπτυξη.

Θά προσθέταμε ακόμα ότι τό Σύνταγμα παράλληλα μέ τίς πιό πάνω διατάξεις θά έπρεπε νά προβλέπει ότι σε καμιά περίπτωση δέ θά παραχωρεΐται σε ξένες επιχειρήσεις προνόμιο μονοπωλιακής εκμετάλλευσης πλουτοπαραγωγικών πόρων ή κλάδων κρίσιμης σημασίας για τήν ανάπτυξη

του τόπου. Θά έπρεπε νά θεσπίσει ότι ή έκμετάλλευση αύτή θά γίνεται από μεγάλες δημόσιες μονάδες. Σ' αυτούς πού ύποστηρίζουν ότι οί ξένες έπιχειρήσεις αποτελοϋν μιά αναγκαιότητα γιατί φέρνουν στή χώρα τήν τεχνολογία καί τά κεφάλαια πού μās λείπουν, θά μπορούσε νά άντιταχθεί τό έξής έπιχείρημα: "Αν τήν έκμετάλλευση τών πλουτοπαραγωγικών πόρων τής χώρας αναλάμβαναν μεγάλες δημόσιες μονάδες, θά μπορούσαν άνετα νά μισθώνουν τούς τεχνοκράτες καί τήν τεχνολογία πού μās λείπει από τή διεθνή αγορά καί νά εξασφαλίζουν τά αναγκαία κεφάλαια —άν ή έγχώρια αποταμίευση δέν φτάνει— μέ δανεισμό από τό έξωτερικό. Χαρακτηριστικό είναι τό παράδειγμα τής 'Ινδίας πού μέ τή μίσθωση άριστων τεχνικών ('Αγγλων, Ρώσων, 'Αμερικανών) καί μέ δανεισμό κεφαλαίων από τή διεθνή χρηματαγορά κατεσκεύασε ένα από τά τελειότερα κρατικά χαλυβουργεία στόν κόσμο.